

Kunstp pad Horsten: The Open Air Gallery

Hoe de échte verhalen van de Hoge Horsten
zichtbaar worden in de wijk

Projectplan | Versie mei 2024
Annelijn van den Heuvel-Boender
Hef Wonen

Aanleiding

Verschillende (overheids)instanties en wijkprofessionals zijn momenteel druk bezig met de Hoge Horsten. Vaak in de negatieve zin. De (overheids)instanties en wijkprofessionals doen er alles aan om de wijk uit de rode cijfers te halen. Termen als pilotwijken, bijstandsgerechtigden, herpositionering en herstructurering vliegen je om de oren. Maar wie zijn eigenlijk de mensen achter de cijfers? En hoe is het om te (over)leven in een 'pilotwijk'? Met een vernieuwend en innovatief **Kunstpad Horsten: The Open Air Gallery**, willen we de mensen waar het écht om draait, de bewoners, iets terug geven in de wijk. Iets dat het échte verhaal laat zien. Iets dat impact heeft en maakt. Iets dat de bewoners met volle trots dragen en waardoor ze niet bang zijn om deze trots te blijven delen.

De Hoge Horsten

De Hoge Horsten is een buurt in de Rotterdamse wijk Zuidwijk. Zuidwijk is een naoorlogse wijk. Voor het bombardement op Rotterdam kenmerkte Zuidwijk zich nog als poldergebied met drie polderwegen en een boerderij. In de periode na de Tweede Wereldoorlog was er in Rotterdam een groot gebrek aan woonruimte. Daarom werden in hoog tempo nieuwe woonwijken gebouwd, waaronder Zuidwijk. Het ontwerp van de wijk is vooral het werk van architect Willem van Tijen, een van de grondleggers van de sociale woningbouw. De wijk wordt tussen 1950 en 1959 gebouwd. De Hoge Horsten kent 8 woonblokken met 272 portiekwoningen. De woonblokken grenzen zich aan de Bronkhorst, Havikhorst, Diepenhorst en Lokhorst. Dwars tussen de woonblokken loopt een pad genaamd Hogerhorst. Tussen elke straat en woonblok is een open binnenterrein. Deze terreinen zijn voorzien van groen en worden vooral in de zomer gebruikt door bewoners voor een bbq, of samenkomst met familie of vrienden. De woonblokken en binnenterreinen zijn in bezit en beheer van Hef Wonen. Aangrenzend is openbaar groen van Gemeente Rotterdam.

De wijkgedachte in Zuidwijk

Zuidwijk was het eerste woningbouwproject in Nederland dat is gebouwd in de geest van de wijkgedachte van de Amerikaanse socioloog en stadsplanner Clarence Arthur Perry. Ter wille van een goede sociale samenhang deelde men de wijk op in 8 overzichtelijke deelbuurten met veel ruimte voor groen en met een mengeling van eengezinswoningen en gestapelde strokenbouw, met ruimte voor hoogbouw en winkelstroken. In de kern van elke buurt was er ruimte voor samenkomen en ontmoeten. De buurten ontlenen een eigen identiteit aan de straatnamen die per deelbuurt bijna allemaal dezelfde aardrijkskundige uitgang kregen. Hierdoor kent de wijk overzichtelijke en herkenbare buurten: de Horsten, de Kampen, de Steinen, de Lo's, de Burgen, de Mare-Rode's en de Velden. Anno 2024 is de oorsprong van

deze wijkgedachte enkel nog terug te zien in de straatnamen van Zuidwijk. Er is nog weinig over van de saamhorigheid, sociale controle en herkenbaarheid van de goedbedoelde ontwerpplannen van Perry. De oorzaak hiervan ligt deels aan een verandering in de bebouwde omgeving en het verdwijnen van wijkvoorzieningen, en deels door de veranderde bewonerssamenstelling. Hierdoor zijn buurtbewoners niet meer trots op de wijk, weten ze niet wie hun buren zijn en vertellen ze liever niet waar ze een groot deel van hun tijd door brengen.

Huidige situatie en het plan

Momenteel is de leefomgeving van en rond de Hoge Horsten kleurloos en vervuild. De buurt kent een laag percentage veerkracht en er wordt met wijkpartners gewerkt aan een integraal plan om de buurt veerkrachtiger en leefbaarder te maken. De Hoge Horsten telt 8 woonblokken en 2 binnenterreinen. Dwars door de woonblokken en de binnenterreinen loopt een pad genaamd de Hogerhorst. Dit pad is donker en vervuild en grenst aan 8 kopgevels van de 8 woonblokken. Twee van de 8 blokken zijn de afgelopen 3 jaar willekeurig beschilderd met muurschilderingen voor op zichzelf staande projecten en doeleinden. Buurtbewoners zijn trots op de twee muurschilderingen en vinden dat deze de buurt wat extra kleur geven. Er zijn nog 6 kopgevels aangrenzend aan het pad leeg. Deze willen we graag voorzien van 6 identieke muurschilderingen, passend bij de buurt. Ze vertellen 6 verhalen uit de buurt en maken de bewoners trots. Door het pad te benoemen als **Kunstpad Horsten: The Open Air Gallery** kleurt en de bloeit de steeg en voelt deze veiliger aan. Doordat elke muur een eigen verhaal uit de buurt vertelt, voelen bewoners eigenaarschap en trots en is de verwachting groot dat zij de buurt schoon, heel en veilig houden om deze trots hoog te houden.

De doelgroep

Met Kunstpad Horsten: The Open Air Gallery richten we ons op twee doelgroepen. De eerste doelgroep die betrokken gaat worden bij het tot stand komen van het Kunstpad Horsten: The Open Air Gallery is natuurlijk de bewoner zelf. De groep bewoners is erg divers. Demografisch is de bewoner van de Hoge Horsten niet over één kam te scheren. Bewoners van de Hoge Horsten huren een sociale huurwoning bij Hef Wonen, maar daarnaast is de buurtbewoner van de Hoge Horsten erg divers. De leeftijd, leefstijl, afkomst, cultuur en levensverhaal verschilt van deur tot deur. De een heeft een betaalde baan, de ander leeft van een uitkering. Achter de ene voordeur woont een gezin met 3 kinderen, achter de andere voordeur woont een alleenstaande ouder met één of meerdere kinderen. Ook wonen er alleenstaande mannen of -vrouwen. Jong en oud. Met of zonder rugzak. Wat de buurtbewoners met elkaar gemeen hebben is dat ze een anoniem leven leiden en dag tot dag (over)leven.

De tweede doelgroep die mee helpt bij de totstandkoming van het kunstpad, zijn lokale (beginnende) kunstenaars. Er zijn 6 muren die voorzien moeten worden van een eigen en uniek canvas. Door plek te geven aan 6 verschillende ontwerpen en kunstwerken, ontstaat er een openbare galerij met ruimte voor verschillende verhalen en stijlen. Hier is creativiteit en innovatie voor nodig. Deze creativiteit en innovatie is aanwezig bij de Rotterdamse kunstacademies als het Grafisch Lyceum Rotterdam en de Willem de Kooning Academy. Studenten werken onder leiding van een kunstdocent. Een groep studenten haalt input uit de wijk op, een andere groep maakt het ontwerp en andere groep gaat aan het schilderen. Hoe deze verdeling vorm krijgt, wordt overgelaten aan de opleiding(en). Om de studenten te inspireren is er ook ruimte voor gastcolleges. Bijvoorbeeld door de kunstenaars die mee doen en werken aan één van de andere muren. Ook kunnen er gastlessen worden gegeven door namen uit het werkveld die niet direct meewerken aan één van de zes muren, maar die wel passen bij de stijl of het thema waar de studenten aan werken. Creativiteit en innovatie is ook aanwezig bij aanstormend talent in de Rotterdamse scene. Eén van deze talenten is Rotterdam Signpainters. Onder de naam Amsterdam Signpainters hebben ze al vele mooie dingen mogen maken in de hoofdstad van Nederland. Onder het Rotterdamse label hebben ze deze sterke ambitie ook voor Rotterdam. Ze maken Rotterdamse buurten graag mooier middels letterkunst en schilderkunst. Ze hebben een grote commitment en schrijven daarbij ook mee aan het gehele projectplan. In de voorbereidende fase hebben ze Hef Wonen geholpen bij de planvorming en het verkennen van subsidies. Ze zijn sterk in het beeldend maken van de identiteit en DNA van een gebied. Belangrijk voor nieuw talent is het hebben van een voorbeeld en boegbeeld. Een gerenommeerde kunstenaar met ervaring in buitenruimtes. Maar ook iemand die dingen maakt die begrijpelijk zijn voor een groot publiek. Hiervoor hebben we Robert van der Kroft op het oog. Van der Kroft is Rotterdams striptekenaar en bekend van de strip Sjors en Sjimmie. Naast strips maakt hij met regelmaat illustraties die worden gebruikt in de openbare ruimte. Zo heeft hij meerdere afbeeldingen gemaakt voor de Jazzroute Rotterdam. Talent is ook aanwezig bij bewoners. Daarom wordt er ook een muur beschikbaar gesteld voor creatieve bewoners. Dit kan variëren van schetsen, ontwerpen, het uitkiezen van kleuren en meehelpen met het schilderen zelf. Om ruimte te maken voor talentontwikkeling onder de bewoners, willen we hier een Rotterdamse kunstenaar aan koppelen. Naomi King is illustrator en bekend met streetart, murals en graffiti. Ze heeft veel ervaring in het lesgeven op deze onderwerpen; ze werkt vooral met jongeren en professionals in detentie en gesloten jeugdhulp binnen haar werk als freelance art teacher bij Young Perspectives. Tot slot wil Hef Wonen een muur toewijden aan het thema woongeluk. Dit is waar Hef Wonen voor staat en elke dag hard aan werkt. Woongeluk is voor iedereen anders. Wat is woongeluk voor de bewoners van de Hoge Kampen? Antwoord op deze vraag

is te zien op één van de muren. Hef Wonen wil door een open call een geschikte kunstenaar vinden voor dit ontwerp.

Verdeling muren, thema's en kunstenaars

	Thema	Door wie	Bijzonderheden
Muur 1	Creativiteit en innovatie: Wensen en dromen	Grafisch Lyceum Rotterdam	Input wordt opgehaald uit verhalen van de bewoners Gastcolleges door meewerkende/inspirerende kunstenaars uit het veld
Muur 2	Creativiteit en innovatie: Wijkiconen	Willem de Kooning Academy	Input wordt opgehaald uit de verhalen van bewoners Gastcolleges door meewerkende/inspirerende kunstenaars uit het veld
Muur 3	Wijkidentiteit en DNA	Rotterdam Sign Painters	Input wordt opgehaald uit de verhalen van de bewoners
Muur 4	'Een dag in het leven van'	Robert van der Kroft	Input wordt opgehaald uit de verhalen van de bewoners
Muur 5	Talentontwikkeling, jongeren	Naomi King	Input wordt opgehaald uit de verhalen van de bewoners
Muur 6	Woongeluk	<i>Open call</i>	Input wordt opgehaald uit de verhalen van de bewoners
Muur 7	Ertoe doen al maatje	Oranjefonds	Zit er al: mogelijkheden touch up worden onderzocht
Muur 8	Afrikaanse identiteit	White Berry / Karski	Zit er al: film White Berry is in 2022 uitgebracht

De kracht van verhalen

Sinds de oertijd vertellen mensen elkaar al verhalen. Om nuttige informatie te delen, om elkaar te waarschuwen, om elkaar te vermaken, om te leren van elkaar, om waarden te geven aan gebeurtenissen en om cultuur te behouden. Het vertellen en delen van verhalen is essentieel in het bestaan van de mens. Een verhaal gaat over wensen, dromen, verbeelding, goed en kwaad. Verhalen kunnen daardoor botsen of elkaar tegenspreken. Daarom is het ook noodzakelijk om naar elkaar te luisteren en bruggen te slaan. Een verhaal heeft het vermogen om te verbinden, om wakker te schudden, om te inspireren, om te stoppen met onbenulligheden, om tot actie over te gaan, om er samen de schouders onder te zetten, om het echte gesprek aan te gaan, om de neuzen dezelfde richting op te krijgen of lang vergeten dromen in herinnering te roepen. Een verhaal kan onmogelijkheden in mogelijkheden omzetten. Dat is de kracht van storytelling!

Verhalen delen in de vorm van kunst – community arts

Er zijn verschillende manieren om verhalen te vertellen en te delen. Dit kan met geschreven tekst, maar een beeld, afbeelding, tekening of kunst is vaak toegankelijker voor een groter publiek. Een foto zegt vaak meer dan duizend woorden. Daarnaast geeft kunst ruimte voor fantasie en verbeelding. Kunst trekt je aandacht, maakt je nieuwsgierig en kan je troost of herkenning geven. Kunst gaat over emoties, normen, waarden en trots en wordt dan ook gezien als een grote katalysator van leefbaarheid in de wijk. Het stimuleert sociale contacten tussen diverse wijkbewoners, participatie in de wijk en de levendigheid van wijken. In Nederland introduceerden geëngageerde kunstenaars de community arts in de jaren zeventig. Deze term staat voor kunstzinnige projecten in wijken of gemeenschappen, waarin bewoners actief participeren en onder leiding van kunstenaars creatief aan de slag gaan. De focus ligt met name op groepen die niet veel met kunst en cultuur in contact komen. Het doel is meestal de leefbaarheid of sociale cohesie en kwaliteit van leven in de wijk of buurt vergroten. Het kan ook bijdragen aan de bestrijding van eenzaamheid onder ouderen of aan de integratie van vluchtelingen. Daarnaast blijken culturele interventies bij te kunnen dragen aan het gevoel van verbondenheid met de wijk. Deelnemers van kunstprojecten vergroten hun netwerk doordat ze via het project in contact komen met andere buurtbewoners. Toeschouwers van het eindproduct kunnen ook positieve effecten ervaren. Denk aan het opdoen van contacten buiten de eigen groep (bridging ties) en het versterken van reeds bestaande contacten (bonding ties). Dit leidt allebei tot een sterker gevoel van saamhorigheid.

Programma en activiteiten in het kort

- Verhalen ophalen
- Verhalen tastbaar maken met een wijktekening
- Theedoeken drukken en uitdelen in de wijk
- Wijkwandeling(en)
- Workshops kunst & cultuur + educatie
- Gastcolleges Grafisch Lyceum Rotterdam + Willem de Kooning Academy
- Productie muurschilderingen
- Wijkfeest
- Borging Echt Rotterdam Erfgoed in stadsarchief

Doelen en resultaten van Kunstpad Horsten

- 1. De bewoners van de Horsten zijn trots op hun wijk en de buitenruimte**
Bewoners krijgen de kans zelf te bouwen aan de wijkidentiteit. Verhalen van bewoners worden aan de deur en aan de keukentafel opgehaald. Er wordt gevraagd wat hen bezig houdt, wat hun dromen en wensen zijn en wat ze de wijk toewensen. Deze persoonlijke verhalen worden tastbaar en deelbaar gemaakt door een wijktekening. Deze wijktekening dient als Echt Rotterdams Erfgoed. De tekening kan worden gedrukt op items als theedoeken en handdoeken, zodat het Rotterdams Erfgoed in elk huis in de Horsten terug te vinden is. Om de verhalen ook in de openbare ruimte een plek te geven, worden er 6 muurschilderingen gemaakt aan het pad 'Hogerhorst'. Deze muurschilderingen worden gemaakt door een lokale groep kunstenaars. Met input van de bewoners; de verhalen dienen als inspiratie en bewoners kunnen middels workshops en bijeenkomsten meedoen, meedenken en meewerken aan de ontwerpen en kleurkeuzes.
- 2. De bewoners van de Horsten bouwen mee aan een eigen stukje wijkidentiteit**
Bewoners worden door de tekeningen, theedoeken en muurschilderingen dagelijks herinnert aan hun eigen rol in de wijk. Ze hebben door alle bijdrages en verhalen meegewerkt aan de (tastbare) wijkidentiteit. Ze zijn hierdoor echte wijkambassadeurs.
- 3. De bewoners van de Horsten leren elkaar beter kennen en begrijpen**
Door de bijeenkomsten en workshops leren de bewoners van de Horsten ook elkaar beter kennen. Waar ze elkaar anders vluchtig in het portiek of op straat tegenkomen, wordt er nu ruimte voor ontmoeting en het gesprek gefaciliteerd. Hierdoor is er ruimte voor dialoog en kennismaking tussen de bewoners.

4. De bewoners van de Horsten leren meer over de geschiedenis van de wijk

Er wordt gewerkt aan de identiteit van de wijk. Onderdeel van deze identiteit is de geschiedenis van de wijk en van de plek. Deze geschiedenis vormt de rode draad.

5. De bewoners van de Horsten leren meer over kunst & cultuur

De bewoners denken, werken en bouwen mee aan de verhalen middels de wijktekening en de muurschilderingen en de bijbehorende gesprekken en workshops. Hierdoor maken de bewoners op een speelse manier kennis met kunst & cultuur. Hier staat educatie en meedoen centraal.

6. De bewoners van de Horsten leren de wijkprofessionals beter kennen

Verschillende wijkprofessionals zijn bezig met thema's als leefbaarheid, sociale cohesie en meedoen. Zij worden daarom achter de schermen ook meegenomen in de organisatie en het proces. Ook worden zij uitgenodigd voor bijeenkomsten. Zo worden zij ook zichtbaar voor de wijkbewoners. Dit kan positieve gevolgen hebben op de vertrouwensband.

7. Een groep lokale (beginnende) kunstenaars mag Zuidwijk een stukje mooier maken

Een groep lokale kunstenaars verzorgt workshops, ontwerpen en de productie van de 6 muurschilderingen. Uiteraard doen ze dit niet alleen: de input van de bewoners staat centraal bij de workshops, ontwerpen en de uiteindelijke productie van de muurschilderingen. Er wordt bewust gekozen voor een diverse groep lokale kunstenaars. Er wordt verwacht dat zij met elkaar kunnen samenwerken, maar dat zij ook de bewoners centraal stellen in het proces. Ook is er aandacht voor beginnende kunstenaars en bewoners met ambities en interesse voor/in ontwerpen, schilderen en (verschillende) kunstdisciplines.

Begroting en investering

A. Verhalen verzamelen in de Hoge Horsten + Verhalenwandeling

Trekkers: Stichting Wijkcollectie en Hef Wonen

Stichting Wijkcollectie is een Rotterdams platform waar verhalen zichtbaar worden gemaakt. Verhalen over ideeën en initiatieven van bewoners van de stad die bijdragen aan een verandering in de wijk. Door samen met Rotterdammers hun verhalen op te tekenen, te verbeelden, te delen en te bewaren, werkt de Wijkcollectie aan het nieuwe erfgoed van de stad. Stichting Wijkcollectie werkt vanuit een verbindende kijk op erfgoed. Dat is belangrijk in onze diverse stad. We richten ons op de wijk omdat dit het gebied is dat voor bewoners relevant is. De stichting komt op plekken waar over het algemeen minder cultureel aanbod is en waar meer sociaal maatschappelijke opgaven zijn. Op een laagdrempelige en activerende manier bereiken we een diverse groep mensen en maken we samen een verschil. Zo geven we gevraagd en ongevraagd impulsen aan deze wijken. We gaan in gesprek met bewoners en leggen hun verhaal vast als erfgoed van de wijk. Vervolgens betrekken we lokale cultuurmakers om een vertaling van de verhalen te maken en zo het immaterieel erfgoed vorm te geven en te verbeelden. Hiermee worden bewoners verleid om te verwoorden wat zij belangrijk vinden en willen bewaren voor de toekomst, waardoor de ontwikkeling van hun wijk richting krijgt. Dit biedt een waardevolle aanvulling voor het culturele en maatschappelijk leven in de wijken van de stad, en zet de deur open voor uitwisseling en debat. Belangrijk om zo onverschilligheid ten opzichte van elkaar om te buigen naar nieuwsgierigheid naar de ander.

Verhalen ophalen, verzamelen en maken

Verhalen van 300 woningen, circa 80 verhalen: 312,50 euro per verhaal	24.000
Maken Wijktekening 50 uur x 60	3.000
Organiseren van een Verhalenwandeling als start van het project	1.500
Organiseren van Verhalenwandeling en feest aan het einde van het project	3.000
Coördinatie: 24 uur x 60	1.440

Totale investering Verhalen Ophalen **32.940 ex Btw**
Leefbaarheidsbegroting Hef Wonen – nieuwe participatievorm

B. Productie muurschilderingen d.m.v. input van (deel van de) opgehaalde verhalen

Trekkers: Rotterdam Signpainters, lokale kunstenaars en Hef Wonen

Algemeen

Vooronderzoek	Hef Wonen
Vergunningaanvraag	Hef Wonen
Communicatie en documenteren	Hef Wonen
Projectbegeleiding kunstenaars	Hef Wonen
Muren reinigen	Hef Wonen

Productie (voor 6 schilderijen)

Ontwerp en/of ontwerpbegeleiding	12.000
Overbrengen ontwerp	4.800
Uitvoering (gemiddeld 200 uur)	66.000
Materiaalkosten	16.800
Hoogwerk/steigerwerk (vervoer, op- en afbouw)	9.000
Anti-graffitilaag	
Reiskosten binnen Rotterdam	600

Promotie

T-shirts voor de productieweek (20 shirts)	1000
Documentatie tijdens productieweek	2500

Totale investering (voor 6 muurschilderingen) 112.700 euro

Subsidieaanvraag bij Citylab010 + Aanvraag NPRZ

C. Educatief kunst & cultuur programma voor buurtbewoners en basisscholen + Rotterdamse kunstacademies

Trekkers: Cultuur Concreet, Wmo Radar en Hef Wonen

Workshops en educatief programma

Workshops voor kunstenaars voor bewoners	2500
Gastcollege kunstacademie en grafisch lyceum	Kunstacademie
Materiaalkosten	1000
Locatie voor workshops	500
Communicatie en uitnodigingen	750
Overig (eten, drinken, reiskosten, onvoorzien)	750

Totale investering educatief programma: 5.500 euro

Aanvragen bij Cultuur Concreet, lokale welzijnspartij Wmo Radar + beroep doen op leefbaarheidsbegroting Hef Wonen

Totale investering

151.140 euro

Budget en fondsen

Partij	Bijdrage/budget	Bedrag	Investering	Uitvoering	Status
Hef Wonen	Leefbaarheidsbegroting: nieuwe participatievorm	32.940 euro	Verhalen ophalen	2024	
Citylab010	Initiatief	50.000 euro	Productiemuurschilderingen	2025	
NPRZ	Uitvoeringsagenda Buitenruimte 2023-2027	55.000 euro	Productie muurschilderingen	2025	
Hef Wonen	Leefbaarheidsbegroting	10.000 euro	Productie muurschilderingen	2025	
Wmo Radar	Lokaal budget	1500 euro	Educatief programma	2025	
CultuurConcreet	Buurtinitiatief	2000 euro	Educatief programma	2025	
Gemeente Rotterdam	Bewonersinitiatief	2000 euro	Educatief programma	2025	

Planning (voorlopig)

April '24 – juli '24

Mei '24 – augustus '24

Oktober '24 – December '24

Januari '25 – februari '25

Februari '25

Maart '25 – mei '25

Mei '25 – juni '25

Juli '25

Augustus '25

Subsidies en fondsen aanschrijven

Groep kunstenaars verzamelen/aanschrijven

Verhalen ophalen aan de deur en in de wijk

Wijktekening delen icm theedoeken actie

Definitief opdracht geven aan kunstenaars

Workshops kunst & cultuur + wijkwandeling

Ontwerpen delen met de bewoners

Ruimte voor uitloop / zomerperiode

Productieweek muurschilderingen